

Nr 16.

Ankom till riksdagens kansli den 24 maj 1946 kl. 1 em.

Andra kammarens första tillfälliga utskotts utlåtande i anledning av väckt motion angående modifiering av bestämmelserna om formell kompetens för anställning i statens verk.

I en inom andra kammaren väckt och till dess första tillfälliga utskott hänvisad motion, II : 299, av herr *Severin* i Stockholm har hemställts, att riksdagen ville besluta dels att principiellt uttala sig för en modifiering av bestämmelserna om formell kompetens för anställning i statens verk, dels att i skrivelse till Kungl. Maj:t föreslå en gemensam utredning av frågan.

Beträffande motiveringen får utskottet hänvisa till motionen.

Över motionen har utskottet i vederbörlig ordning inhämtat yttranden från *Yttranden* generalpoststyrelsen, järnvägsstyrelsen, telegrafstyrelsen, vattenfallsstyrelsen, domänstyrelsen, generaltullstyrelsen, allmänna lönenämnden samt länsstyrelserna i Härnösand, Karlstad och Göteborg, varjämte utskottet berett Statstjänkartellen, Statstjänstemännens riksförbund, Trafiktjänstemännens riksförbund och Tjänstemännens centralorganisation tillfälle att yttra sig över motionen.

Generalpoststyrelsen anser sig icke för närvarande kunna tillstyrka någon ändring av de för befattningar vid postverket gällande kompetensfordringarna. Till stöd härför anföres bland annat:

Tjänstemän i statlig verksamhet anse sig kunna fordra, att utnämningar ske efter vissa på förhand fastställda och allmänt kända grunder. Den utnämmande verkstyrelsens uppfattning av en tjänstemans lämplighet för viss befattning måste icke — såsom i privat verksamhet — utan vidare accepteras av övriga sökande till befattningen. Dessa ha möjligheter att hos Kungl. Maj:t anföra besvär över utnämningen. Vid den slutliga prövningen av ett utnämningsärende, där striden står mellan sökande med helt olika fackutbildning och formell kompetens, torde det vara nödvändigt att antingen acceptera den utnämmande myndighetens subjektiva uppfattning av lämpligheten eller också låta avgörandet ske efter rent formella linjer. Det kan enligt styrelsens mening icke råda någon tvekan om att Kungl. Maj:t skulle vid prövningen av ett besvärärende taga större hänsyn till de faktorer som kunna objektivt styrkas — examina, tjänsteålder, befordringsdata och dylikt — än till den utnämmande myndighetens uppfattning om en sökandes praktiska duglighet. Den ordning motiönären tänkt sig skulle därför i praktiken förutsätta att besvärsrätten avskaffades och att den utnämmande myndigheten — för postverkets del generalpoststyrelsen — bleve enda instans i utnämningsärenden. Även om detta i vissa fall skulle ur driftens synpunkt innebära fördelar, torde en så radikal förändring i förvaltningssystemet knappast vara genomförbar.

Järnvägsstyrelsen avstyrker den i motionen förordade modifieringen av de fastställda formella kompetensvillkoren. Till stöd härför anföres bland annat, att ett eventuellt slopande av de formella kompetensvillkoren säkerligen skulle medföra olägenheter för verket och att en modifiering av villkoren lätt skulle leda till en sänkning av tjänstemannastandarden. Gällande kompetensvillkor ha icke för statens järnvägars personals vidkommande den inverkan, att en för viss befattning lämplig tjänsteman blir förbigången av mindre lämpliga. Nämda villkor utgöra icke hinder för dugliga ehuru formellt inkompetenta befattningshavare att vinna befordran annat än till sådana tjänster, som under inga förhållanden kunna bestridas av annan person än den, som äger viss speciell kompetens.

Telegrafstyrelsen anser att något egentligt behov av modifiering av de vid telegrafverket gällande kompetensbestämmelserna icke föreligger. Skulle en utredning av frågan i dess helhet anses påkallad, har styrelsen dock icke anledning att motsätta sig en sådan.

Vattenfallsstyrelsen anser det av praktiska skäl motiverat att för statens vattenfallsverks vidkommande bibehålla de nuvarande instruktionsbestämmelserna om formell kompetens för vissa befattningar, vilka bestämmelser enligt styrelsens erfarenhet icke verka hindrande för befordran till dylika befattningar av därav förtjänta tjänstemän utan sådan kompetens.

Domänstyrelsen anser för domänverkets vidkommande av motionären ifrågasatt modifiering av bestämmelserna om formell kompetens icke vara erforderlig.

Generaltullstyrelsen anför, att styrelsen nu liksom tidigare varit fallet är välvilligt inställd till sådana strävanden, som syfta till att bereda begåvade personer möjlighet att, utan hinder av att de icke avlagt högre läroverksexamen, vinna tillträde till den högre tjänstemannabanan vid tullverket, därest de visa sig hava på annat sätt förvärvat för dithörande befattningar erforderliga teoretiska insikter.

Allmänna lönenämnden uttalar, att därest en utredning anses böra komma till stånd på förevarande område, den bör givas formen av en inom vederbörande verk utförd översyn av vid verket gällande kompetensföreskrifter. Vid en sådan översyn torde böra till omprövning upptagas icke blott de för olika befattningar gällande kompetensföreskrifterna utan även de fordringar, som fastställts för tillträde till vid de särskilda verken anordnade utbildningskurser av olika slag. Detta gäller bland annat de krav på studentexamen eller realexamen, som uppställas för deltagande i vissa av dessa kurser.

Länsstyrelsen i Västernorrlands län kan icke förorda att de särskilda kompetenskraven generellt slopas. Däremot torde skäl föreligga att verkställa en översyn av gällande bestämmelser på förevarande område, enär dessa i vissa fall måste anses mindre tillfredsställande. I övrigt anser länsstyrelsen önskemålet att låta dugande befattningshavare utan föreskriven formell kompetens

erhålla befattningar, för vilka visst sådant kompetenskrav stadgas, lämpligast kunna tillgodoses genom dispensförfarande.

Länsstyrelsen i Värmlands län anser, att i den i motionen berörda frågans läge tillräcklig anledning knappast föreligger att nu från riksdagens sida göra hemställan om särskilda åtgärder i den föreliggande frågan. Länsstyrelsen erinrar bland annat om att socialutbildningssakkunniga i sitt nyligen avgivna betänkande med förslag rörande statsvetenskapliga examina m. m. (SOU 1946: 30) dels föreslagit vissa nya kompetensföreskrifter för personal vid statsdepartementen och länsstyrelserna, dels beträffande statsförvaltningen i övrigt påyrkat en allmän översyn av gällande kompetensregler för åvägbringande av större enhetlighet och att det torde kunna förutsättas att frågan härom kommer att inom en nära framtid bliva föremål för Kungl. Maj:ts behandling.

Länsstyrelsen i Göteborgs och Bohus län anser sig icke kunna tillstyrka motionen och anför som skäl härför bland annat, att de »formella» fordringarna som regel äro av sådan art, att de motsvara normala fordringar på utbildning för den tjänst, de gälla. En sak för sig är, att personer, som i sin tjänst visat sig äga goda förutsättningar för befordran till högre befattning inom samma verksamhetsområde och vilkas sakliga kompetens sålunda redan kunnat fastställas, icke böra av formella skäl hindras från att avancera. Länsstyrelsen förmenar dock, att dylika frågor böra lösas genom dispenser i de särskilda fallen.

Statstjänarkartellen, som säger sig helt dela de av motionären anförda synpunkterna, tillstyrker vad i motionen föreslagits.

Statstjänstemännens riksförbund med instämmande av *Trafiktjänstemännens riksförbund* finner att förutsättningar saknas för en utredning av kompetensfrågan från de utgångspunkter, som motionären föreslagit. Skulle det emellertid av andra skäl befinnas lämpligt att låta verkställa en översyn av gällande kompetensvillkor, vill förbundet framhålla angelägenheten av att den gives karaktär av en förutsättningslös utredning.

Tjänstemännens centralorganisation har icke något att invända mot en utredning av frågan, huruvida den formella kompetens, som för närvarande är stadgad för olika befattningar, är nödvändig eller inte. TCO har självfallet förståelse för den synpunkten, att dugligt folk inom statsförvaltningen bör kunna erhålla befordran till högre tjänster, oberoende av den formella kompetens de besitta. Innan en utredning verkställts anser TCO emellertid, att det icke är lämpligt med ett uttalande från riksdagen om en modifiering av bestämmelserna om den formella kompetensen överhuvud taget. Om en sådan utredning kommer till stånd, förutsätter TCO att det blir i tillfälle att föreslå representation i utredningen för de grupper organisationen representerar.

För egen del får utskottet anföra.

Utskottet.

Den i motionen berörda frågan är tvivelsutan av svårbedömlig natur. Detta sammanhänger därmed, att det icke torde vara möjligt och än mindre lämpligt

att fastställa enhetliga kompetensregler för hela det vida fält, som innefattas i begreppet statens tjänster. Så långt synes icke heller motionären syfta men väl till en modifiering i vissa avseenden av gällande bestämmelser om formell kompetens. Motionären menar, att dessa bestämmelser begränsa statsverkens valfrihet, vilket kan leda till, att en för befattningen lämplig person får stå tillbaka för en mindre lämplig, som fyller de formella kompetensvillkoren.

På samhällslivets olika områden söker man bereda ökat utrymme för den praktiska dugligheten. I den mån detta kan ske — och obestriddigen i viss utsträckning också skett — inom statsförvaltningen utan att rimliga trygghets- och rättvisesynpunkter åsidosätts kan intet vara att invända. Att inom det statliga befordringsväsendet tillämpa samma höggradiga rörelsefrihet som inom det enskilda företagslivet torde dock icke vara möjligt, om man icke vill släppa den trygghet till varaktig anställning, som ligger innesluten i att vara en statens befattningshavare. En långtgående uppluckring av de mättningsbara kompetensreglerna förutsätter en betydligt större rörelsefrihet för verksstyrelserna än vad nu är fallet, men denna synes i sin tur icke möjlig så länge överklagningsrätten — som icke har sin motsvarighet inom det enskilda företagslivet — bibehålles. Medan de mätbara kompetensvillkoren nu kunna te sig som hinder för en rättvis bedömning av dugligheten, skulle en alltför stor rörelsefrihet för verksledningarna vid tillämpningen kunna leda till något som i varje fall finge skenet av godtycke. För ungdomen måste det också vid inriktningen för olika levnadsbanor innebära ett betydelsefullt moment av trygghet att det finnes nöjaktigt fixerade kompetensregler, som i och för sig utgöra en stimulans till ökad utbildning av betydelse för hela samhället. Slutligen får icke heller förbises, att dugande arbetskraft utan att uppfylla formella kompetensvillkor kan tillvaratagas genom gällande dispensförfarande.

Om sålunda å ena sidan ovan anförda synpunkter icke få underskattas, är det å andra sidan uppenbart, att gällande kompetensbestämmelser, reglerade i 1865 års stadga, icke i alla avseenden äro tidsenliga. På grund av sin ålder kännetecknas de obestriddigen av bristande anpassning till och överensstämmelse med vår tids behov. Därtill kommer att mångfalden av föreskrifter på området medfört, att för likvärdiga tjänster inom olika verk icke finnas enhetliga bestämmelser. Icke minst detta förhållande har medfört, att stora grupper av statstjänare ansluta sig till kravet på en allmän översyn på området.

Vid sin prövning av ärendet har utskottet varit benäget att tillstyrka den del av motionärens yrkande, som avser en utredning av frågan. Emellertid har sedan motionen den 23 januari väcktes socialutbildningssakkunniga i sitt den 30 mars avlämnade betänkande rörande statsvetenskapliga examina m. m. (SOU 1946: 30) hos Kungl. Maj:t gjort en hemställan, som synes sammanfalla med motionens yrkande i denna del. I betänkandet föreslås icke blott vissa nya kompetensföreskrifter för personalen vid statsdepartementen och länsstyrelserna utan också att en allmän översyn måtte verkställas av gällande kompetensregler

inom statsförvaltningen i övrigt. De sakkunniga ha sammanfattat sin ståndpunkt på följande sätt:

»Beträffande statsförvaltningen i övrigt föreslå de sakkunniga, att en allmän översyn av gällande kompetensregler företages för åvägabringande av större enhetlighet. I samband härmed bör övervägas, huruvida icke hithörande bestämmelser böra utbrytas ur verksinstruktionerna och överflyttas till en allmän författning, vilken bland annat kunde ersätta 1865 års kungörelse angående förändrade villkor för anställning i statens civila tjänstebefattningar.»

Då utskottet utgår ifrån, att frågan om kompetensregler för statsförvaltningen så snart kan ske sålunda kommer att bli föremål för Kungl. Maj:ts prövning, kan utskottet enligt hittills tillämpad praxis icke finna anledning tillstyrka, att riksdagen i frågans nuvarande läge riktar en hemställan till Kungl. Maj:t.

Utskottet får därför hemställa,

att förevarande motion, II:299, icke måtte till någon andra kammarens åtgärd föranleda.

Stockholm den 24 maj 1946.

På utskottets vägnar:

MANNE STÅHL.

Närvarande: Herrar *Ståhl* och *Allard*, fru *Boman*, fröken *Olsson*, herrar *Svensson* i Stenkyrka, *Lundqvist*, *Jönsson* i Lund, *Haeggblom*, *Odhe* och *Johnsson* i Skoglösa.
